

СТРАТЕГИЈСКИ ИЗАЗОВИ ПОСТОЈАНОСТИ СИСТЕМА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

STRATEGIC CHALLENGES OF THE SUSTAINABILITY OF NATIONAL SECURITY SYSTEMS

Јелена Шулеић¹
Хатица Бериша²
Милош Величковић³

Стручни рад
DOI: 10.5937/UIB25054S

АПСТРАКТ

Да ли будућност доноси нову опасност по безбедност, појединца, институције државе и друштва у целини, и колико је друштво спремно да се суочи са новим и старим опасностима је и циљ рада.

Природне претње са којима се сусрећемо и са којима ћемо се у и будућности сусрести јесу свакако последице климатских промена, а који све више по свом интензитету имају катастрофалне последице по безбедности грађана. Поред наведеног, епидемија и пандемије заразних болести и те како представљају опасност које могу угрозити становништво Републике Србије, попут нових заразних болести или нови талас заразе уз мутацију претходно регистрованих вируса. Ове епидемије и пандемије носе ризик за настанак тежих економских и друштвених последица по Републику Србију.

Искуство и пракса су показали да су претходно наведене новије претње у претходној деценији захтевале ангажовање целокупног система националне безбедности, а пре свега снаге Војске Србије, снаге цивилне заштите, свих здравствених и логистичких капацитета државе. У раду ће бити дат посебан осврт на разматрању сценарија употребе снаге одбране када су истовремено испољене и војне и невојне претње по безбедност Републике Србије.

Кључне речи: *безбедност, животна средина, функционисање, снаге одбране, Војска Србије*

ABSTRACT

Does the future bring new threats to the security of individuals, state institutions and society as a whole, and how ready is society to face new and old threats, is the goal of the work.

The natural threats that we are facing and will face in the future are certainly the consequences of climate change, which are increasingly

¹ Унивезитет Сингидунум, ORCID: 0009-0000-6287-7834

² Унивезитет одбране, ORCID: 0000-0002-9432-5273

³ Министарство одбране, Републике Србије, e-mail: sekretarijat@mod.gov.rs

having catastrophic consequences for the security of citizens. In addition to the above, epidemics and pandemics of infectious diseases can threaten the population of the Republic of Serbia, such as new infectious diseases or a new wave of infection with the mutation of previously registered viruses. These epidemics and pandemics carry the risk of serious economic and social consequences for the Republic of Serbia.

Experience and practice have shown that the previously mentioned new threats in the previous decade required the engagement of the entire national security system, and primarily the forces of the Serbian Armed Forces, civil protection forces, all health and logistical capacities of the state. The paper will give special attention to the consideration of scenarios for the use of defense forces when both military and non-military threats to the security of the Republic of Serbia are simultaneously manifested.

Keywords: *security, threats, functioning, defense forces, Serbian Armed Forces*

УВОД

Поред противправног проглашења независности тзв „Косово“, које је свакако и представља најозбиљнији безбедносни изазов по националну безбедност Републике Србије, све више смо сведоци да је изложен изазовима који по безбедност друштва односно грађана представљају управо невојни изазови и претње као што су природне катастрофе, техничко-технолошки акциденти, повећани прилив илегалних миграната и пандемије заразних болести (инфективне болести). Оружани сукоби и разлике у социјалном и економском статусу у регионима Блиског истока и Северне Африке и даље су главни узроци масовних миграција становништва из тих региона ка развијеним земљама Европске Уније. Ситуација на „Балканској рути“ на којој се налази и Република Србија релативно је стабилна, али присуство миграната у Републици Србији, посебно у случају њиховог масовнијег и трајнијег задржавања, представља изазов са могућим значајним безбедносним последицама по безбедност живота и грађана Републике Србије.

Услед појачаних безбедносних мера од стране граничних органа суседних држава, већи број миграната привремено је задржан у пограничним зонама, првенствено на северу наше земље. У околностима општег незадовољства због немогућности настанка кретања ка жељеним дестинацијама, као и међусобно супростављених миграната који су укључени и у илегалну трговину наркотицима и оружјем, не може се искључити могућност ескалације међусобних физичких сукоба, у којима се поред хладног све чешће употребљава и ватрено оружје.

Спречавање илегалног уласка миграната на територију Републике Србије и њихово идентификовање и праћењу у садашњим условима знатно је отежано услед деловања криминалних група које се баве организовањем илегалних прелазака границе. Међу мигрантима је регистрован и велики број бивших припадника оружаних снага југозападне Азије, што такође представља безбедносну претњу услед могућих обештајних активности или било ког облика војног организовања и акција у нашој земљи.

Функционална повезаност илегалних миграција са организованим криминалом и тероризмом, оличена у потенцијалном инфилтрирању терористичких елемента у мигрантске канале представља један од главних безбедносних ризика са којим ће бити суочене транзитне земље попут Републике Србије, као и земље које су њихове крајње дестинације. На територији Републике Србије присутан је велики број правних лица која у току обављања својих активностима рукују опасним материјама. Индустијски акциденти су могући и чести, а посебно су опасни они који могу да проузрокују дуготрајно загађење животне средине и утичу на развој и опстанак живота. Република Србија је пратећи глобалне трендове препознала потребу за ефикасним управљањем изазовима и претњама по безбедност грађана изражене у виду природних катастрофа, миграције, као и појаве заразних болести и сл. Ови изазови и претње по безбедност грађана Републике Србије и материјалних добара, препознати су у Стратегији националне безбедности РС. (9)

Тежиште у раду ће бити на употреби снага одбране, првенствено на Војску Србије у супростављању природним катастрофама, техничко-технолошким несрећама, супростављању и употреби снага у случају већег миграторног притиска на границама Републике Србије или већег анагожавања грађана у регионима дужег задржавања илегалних миграната, као изазову супростављања претњама од ширења заразних болести. Поред наведеног, као посебно питање намеће се способност извршења примарне мисије снага цивилне одбране, довољности снага и капацитета цивилних власти за реаговање на кризе и управљање кризама у случају да снаге војне одбране морају да буду употребљене у одбрани државе или њених виталних националних интереса.

ИЗАЗОВИ ФУНКЦИОНИСАЊА СИСТЕМА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ У УСЛОВИМА ПРИРОДНИХ КАТАСТРОФА

**Систем националне безбедности Републике Србије (у складу са Стратегијом националне безбедности представља нормативно, структурно и функционално уређену целину чијом делатношћу обезбеђује заштиту и остваривање националних интереса Републике Србије), који се састоји од управљачког и извршног дела, обезбеђује свеобухватно*

управљање и деловање у извршавању послова и задатака ради превенције, ублажавања и неутралисања изазова, ризика и претњи безбедности и отклањања последица њиховог испољавања, укључујући и природне катастрофе. Ставови, опредељења и утврђене мере политике националне безбедности спроводе се усклађеним и јединственим деловањем свих његових делова". (4)

Република Србија се све више, као и читав свет суочава са претњом од природних катастрофа, које су пре свега изазване активношћу људи, тј глобалним климатским променама. (**Климатске промене су дугорочне промене у климатским условима на нашој планети. Док глобално загревање се посматра као део климатских промена. Температура на нашој планети расте у последњиј 140 година и научници су то давно приметили, а током осмадесетих година прошлог века ова тема постаје интересантна широј јавности, и тако термин „глобално загревање“, постаје популарно.*) Код нас на територији Републике Србије али и у региону најчешће су манифестоване као суше, земљотреси, пожари великих размера услед суша, поплаве услед велике количине падавина, екстремне снажне падавине и разорни ветрови орканске јачине. (**„Досадашња пракса и конкретне природне катастрофе у Републици Србији, земљотрес у Краљеву 2010. године, поплаве у Обреновцу 2014. године, пандемија COVID-19 у 2020. и 2021. године, учестале суше, клизишта и шумски пожари оствариле су значајан утицај на безбедносну ситуацију, изазивањем значајних последица у веома кратком року и онемогућавањем нормалног живота у појединим деловима или на територији целе државе".(4)*)

Анализа историјских података показује да је на подручју Републике Србије приметан пораст катастрофа. У првој половини XX века, у просеку је било забележено око сто катастрофа у једној деценији, док је крајем XX века овај тренд увећан за више од двадесет пута. На пример, у периоду 1990-2000. године, број катастрофа износио је чак 2.800. Слика оваквих рапидних пораста објашњава се, поред осталог унапређењем процеса евиденције, већом доступношћу информација и развојем технолошких могућности за њихово брзо ширење, посебно од XX века. (8) Пружање помоћи и подршке цивилним властима у супростављању невојним претњама безбедности је једна од мисија Војске Србије (5), међутим примарна мисија Војске је пре свега одбрана Републике Србије од оружаног угрожавања споља и изнутра. Током последњих деценија приметан је пораст анажовања снага војске Србије у пружању помоћи цивилним властима преваходно у случајевима природних катастрофа. У периоду од 2014. године па до сада Војска Србије је углавном ангажована на различитим задацима пружања помоћи цивилним властима у заштити и спасавању људи и материјалних добара током природних непогода и отклањању последица од природних непогода у виду:

- заштите и спасавања становништва и материјалних добара од поплава (израда одбрамбених насипа)
- отклањање последица од поплава (премошћавање речних токова, чишћење речних корита и дезинфекција поплавлених домаћинстава)
- снабдевања пијаћом водом угроженог становништва након поплава и током сушних периода, као и водоснабдевање,
- поправке путних комуникација услед снежних наноса,
- рашчишћавања путних комуникација након обилних снажних падавина,
- спашавања становништва одсеченог услед снежних наноса,
- рашчишћавања комуникација за електроснабдевање након снажних падавина и
- гашење шумских пожара током сушних периода.

Многи доводе у везу одбрану од наведених претњи са традиционалним концептом националне безбедности, па се тако истиче да се војска као традиционална безбедносна установа ставља у први план у супростављању природним катастрофама. Улога Војске јесте значајна када је реч о пружању помоћи и подршке цивилним властима али није и примарна. Поштујући начело поступности приликом ангажовања снага система смањења ризика од катастрофа и управљања ванредним ситуацијама Војска Србије се ангажује у случају када се све остале снаге исцрпе све могућности за ангажовање осталих субјеката система,(6) изузев у ванредном и ратном стању. Имајући у виду да ће потреба за ангажовањем снага Војске Србије на задацима пружања помоћи цивилним властима у случају природних непогода бити све учесталија због негативног утицаја климатских промена, потребно је размотрити неке од проблема како би се Војска Србије могла користити и у будућности.

Када се проучи улога Војске Србије у пружању помоћи цивилним властима у случају природних непогода и санацији штете изазване природним непогодама може се уочити низ практичних недостатака који умањују способност војске да изврши задатке заштите живота и здравља грађана Републике Србије и материјалних добара. Ти недостаци се посебно огледају када је у питању употреба Војске Србије у ситуацији када се истовремено испољене војне претње по безбедност Републике Србије, недостатак специфичне обуке војног кадра за пружање помоћи у ситуацијама природних непогода и недостатак специфичне опреме за извршавања задатака заштите људи и материјалних добара у октлањању последица од природних непогода. Доктринарно опредељење је да се обука за пружање помоћи и подршке цивилним властима у супростављању претњама безбедности изводе у оквиру редовне обуке и оспособљавања команди, јединица и установа Војске Србије. (5)

Међутим, ово опредељење је можда потребно ревидирати узимајући у обзир чињеницу да ће степен угрожености територије Републике Србије од природних катастрофа у наредном периоду бити у порасту са великом вероватноћом изазивања катастрофалних последица по становништво и материјална добра. Војно особље није у довољној мери оспособљено за супростављање природним катастрофама као што је гашење великих пожара, трагање и спасавања након земљотреса итд. Из наведеног може се констатовати да за извршавање задатака из треће мисије Војске Србије у будућности неће бити довољно оспособљена само кроз редовну обуку, где се примарно изводи обука за употребу јединица у одбрани земље, што је важно да се у наредном периоду планира додатна обука за ту врсту активности. Поред тога треба указати, да Војска Србије је посебна организацијска целина система националне безбедности, а која је опремљена посебним наоружањем и војном опремом која је примерено намењена за извршавање задатака из прве мисије (одбрана земље од угрожености споља).

Поједина материјална средства којима располаже Војска Србије могу бити употребљена у својој помоћној намени и као што је: гашење пожара из ваздуха хеликоптерима, помоћ у спасавању и евакуацији, достави хуманитарне помоћи угроженом становништву ваздушним транспортом, евакуација и достава хуманитарне помоћи моторним возилима и пловилима, дезинфекција површина инжењерским машинама, чишћење речних токова након поплава и премошћавање речних корита са тешким мостовима и сл.

Из напред наведеног може се констатовати да Војска Србија поседује средства широког спектра намене којима може пружити помоћ угроженом становништву у случају да природних катастрофа, али да и даље није адекватно опремљена средствима за трагање и спасавање након земљотреса, гашење пожара великих размера као ни специфичну опрему за формирање здравствених центара у случају пандемије и епидемије инфективних болести.

Пракса је показала, не само код нас, већ и у региону и шире да када је у питању велике катастрофе да се обавезно анагажују војске, зато је и потребно имати више слуха у њиховом опремању и планирати потребна средства која служе и за ову врсту опасности.

ИЗАЗОВИ ФУНКЦИОНИСАЊА СИСТЕМА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ У УСЛОВИМА ПОЈАВЕ ИНФЕКТИВНИХ БОЛЕСТИ

Република Србија се у марту 2020. године суочила са до са непознатом вирусном инфекцијом која је захватила готово читав свет.

У условима који су тада настали карактеристично је било да се није знало са чиме се сусрећемо, није била јасна подељена надлежност државних органа и били смо изложени несигурности са непредвидивим исходом. Оваква ситуација захтевала је ангажовање свих државних органа и институција а међу првим су ангазоване снаге Војске Србије и Министарства одбране ради пружања помоћи цивилним властима у супростављању вирусној инфекцији COVID-19.

Све суседне државе, па и Република Србија, по избијању епидемије предузеле су готово истоветне мере, које су у почетном периоду обухватиле проглашење ванредног стања са организирањем и/или забраном кретања у циљу спречавања даљег ширења вируса. Након укидања ванредног стања, дошло је до смањеног ангажовања оружаних снага, али је услед непоштовања мера дошло до постепеног повећања броја заражених. Владе суседних земаља су настојале да проблем повећаног броја инфицираних реше умеренијим мерама на принципу препорука, како би криза имала мање последица по националну економију.

Ангажовањем Војске Србије у пружању помоћи цивилним властима на спречавању ширења вирусне инфекције COVID-19, одобрено је на основу Одлуке о проглашењу ванредног стања,⁽¹⁴⁾ (Одлуке Председника Републике Србије о ангажовању ВС (13) и Наређења начелника Генералштаба Војске Србије. Министарство одбране и Војска Србије су у условима епидемије извршиле широк спектар активности које је поред њих поставило државно руководство:

- пружање помоћи и подршке МУП РС на обезбеђивању и контроли граничних прелаза,
- пријем, прихват и тријажа држављана Републике Србије пристиглих из иностранства у привремено формираним прихватним центрима, као и обезбеђење објеката за надзор држављана РС из иностранства и стварање услова за рад привремених објеката за смештај лакше оболелих лица, (**У току извршења ове активности постављено је преко 6000 болничких кревета*)
- формирање привремених болница и обезбеђењу материјалних средстава за функционисање истих,
- ангажовање свог расположивог војног медицинског особља у привременим COVID болницама,
- обезбеђење и контрола болница и здравствених центара (** Снаге Војске су биле ангазоване у 51 здравственој установи на целој територији Републике Србије, уз ангажовање 200 лица*)
- дезинфекција свих објеката МО и ВС, привремених болница и јавних површина ради спречавања ширења вирусне инфекције,

- спољашње обезбеђење центра за прихват миграната ради пружања помоћи МУП РС у контроли забране кретања у центру за азил и прихват миграната (**Војска Србије је обезбеђивала 5 центара и 15 прихватних центара, укупно 20 са 9.098 миграната*) и
- обезбеђивање геронтолошких центара ради спречавања преношења вирусне инфекције здравствено најугроженије старије популације грађана Републике Србије.

Поред ових специфичних задатака снаге Војске Србије су наставиле са извршавањем сталних задатака у стално задејствованим снагама као што су унутрашња служба, обезбеђење објекта, контрола и заштита суверинитета ВаП и контрола административне линије са АП КиМ, што је довело до максималног напрезања припадника Војске Србије на дневном нивоу. Такође је важно напоменути да је током операције пружања помоћи цивилним властима у борби против вирусне инфекције COVID -19 у једном моменту био и велики број припадника војске заражен вирусом. Само успешном применом свих препоручених мера Војска Србије и Министарство одбране су успели да спрече даље ширење инфекције, обезбеде довољност и расположивих снага за извршавања свих постављених задатака. Имајући у виду непредвидивост појаве епидемије и инфективне (заразне) болести, велику вероватноћу њеног поновног испољавања и катастрофалне последице на економију и привреду државе и негативне последице по живот и здравље грађана, може се закључити да свако испољавање ово претње по безбедност државе има негативне последице и по систем националне безбедности.

Поред тога што епидемије и појаве заразних болести захтевају ангажовање свих државних органа и система националне безбедности умањује економску и демографску моћ државе. Снаге Војске Србије у борби са епидемијом односно пандемијом великих размера а на основу стеченог искуства током COVID -19 су у стању да изврше задатке и обезбеде здравствено збрињавање својих припадника, али свакако не могу бити носилац задатка одбране од инфективних болести које изазивају епидемије и пандемије, што је претходно био случај јер на националном нивоу није у довољној мери развијен систем цивилне заштите.

ИЗАЗОВИ ФУНКЦИОНИСАЊЕ СИСТЕМА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ УСЛЕД МИГРАЦИЈЕ

Изазови функционисања система националне безбедности услед миграција становништва могу се сагледати из два аспекта. (**Међународна организација за миграције (International organization for migration - IOM) – дефинише миграције као кретање лица, или групе лица, преко међународне границе, или унутар државе. То је кретање*

становништва које обухвата било коју врсту кретања људи, без обзира на дужину пута, састава и узроке, а укључује миграције избеглица, расељених лица, економске мигранте и особа које се крећу у друге сврхе, укључујући и спајања породице. Извор: International Organization for Migration (IOM) - Key Migration Terms, <http://www.iom.int>)

Први аспект представља утицај масовних илегалних имиграната на систем националне безбедности који са собом доноси изазове као што су: појава тероризма и радикализације миграната, повећање стопе криминала, трговина људима и оружјем, изазивање социјалне и безбедносне несигурност грађана Републике Србије у зони задржавања ирегуларних имиграната, друштвена сегрегација и стварање паралелних друштвених група које могу бити осетљиве на радикализацију и екстремистичке идеологије, економски притисак на земље у којима се ирегуларни мигранти задржавају и појачано ангажовање полицијских и војних снага на контроли државне границе.

*(*Ирегуларне миграције представљају вишеструке изазове за земљу порекла, транзита и одредиште, као и за саме мигранте. Ирегуларни мигранти су подложни дискриминацији, експлоатацији и злостављању. Такође, таква лица су у опасности да буду експлоатисана од стране криминалних организација умешаних у трговину људима, кријумчарењу миграната, наркотика и оружја као и да буду злоупотребљени од стране разних радикалних, екстремистичких и терористичких организација.)*

*(*Сегрегација је раздвајање људи на основу различитих критеријумима који се по правилу коси са начелима људских права и слобода.)*

Други аспект који има веома значајан утицај на систем националне безбедности јесте емиграција становништва из Републике Србије на годишњем нивоу, а који ће у будућности значајно утицати на војну моћ државе и на све укупни развој.

Масовни прилив илегалних имиграна у Републици Србији

Република Србија смештена на Балканском полуострву(1) једна од кључних улога транзитног подручја за миграциона кретања између Истока и Запада. Иако су миграције биле присутне и пре 2015. године, често се ова година узима као прекретница у миграционим токовима.(2) Главна рута кретања унутар Балканске руте протезала се од Грчке, преко Северне Македоније, Србије до Мађарске.

Захваљујући практичности ове трасе - кратко време транзита, добра путна инфраструктура и директан приступ Шенгенској зони. Мигранти су улазили углавном из Северне Македоније на подручју села Миратовац, општина Прешево, где се касније углавном пешке или таксијем превозени до Мађарске границе у рејону граничног прелаза Хоргош. Повећан број миграната који су на територији Србије илегално улазили и ригорозна контрола забране уласка на територију

Мађарске изазвало је мигрантску кризу која је током 2016.године захтевала ангажовање Војске Србије у испомоћи снагама МУП РС ради појачане контроле државне границе на југу Србије. Тада се по први пут формиране заједничке снаге Војске и Полиције (3) на решавању кризне ситуације. Мигранска криза је захтевала формирање пет центара за азил и то: Бања Ковиљача, Сјеница, Тутин, Крњача и Обреновац, и четири прихватна центра и то: Бујановац, Пирот, Прешево и Босилеград од стране Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије.

Ангажовањем снага Војске Србије на појачаном обезбеђењу државне границе допринело је појачаном напрезању снага, јер су припадници Војске Србије и поред овог ангажовања ангажовани на сталним задацима (унутрашња служба, обезбеђење објеката, контрола копнене зоне безбедности и административне линије према АП КиМ и контроли и заштити ВаП Републике Србије).

Поред наведеног, мигранска ситуација услед повећаног мигранског притиска, указује на чињеницу да граничне јединице МУП РС немају довољно снага да у потпуности контролишу државну границу, и да ће свака наредна ситуација која захтева појачану контролу захтевати и ангажовање снага војске.

Важно је истаћи да се снаге војске максимално користе у свим кризама од природних непогода, што је већ била ситуација током 2020. године након појаве вирусне инфекције која је после прерасла у епидемију на нашем простору. Као један од одговора на овај изазов Влада Републике Србије донела је Одлуку о привременом ограничавању тражилаца азила и илегалних миграната смештених у центрима за азил и прихватним центрима. (11) Ова одлука изазвала је повремене тензије и сукобе између самих миграната и показује покушај да побегну из центра и тако илегално наставе путовање према крајњим дестинацијама. Војска Србије је у тој ситуацији добила задатак спољњег обезбеђења и контроле забране кретања изван центра.

Повећан број миграната донело је изазове безбедности Републике Србије као што су кријумчарење миграната од стране организованих криминалних група, где се према подацима Извештаја о мигрантској ситуацији из јануара 2024.године (7), око 53 одсто миграната који илегално уђу у државу користило помоћ или пратњу лица које им је омогућило илегални прелазак границе и наводе да их је та услуга коштала у просеку од 700 до 900 еура. Овај податак наводи на закључак да се организоване криминалне групе, међу којима има и група организованих од самих миграната, неће лако одрећи лаке зараде али и да се могу очекивати и сукоби између криминалних група које се баве кријумчарењем миграната, што представља озбиљни безбедносни проблем на територији Републике Србије и у региону.

У околностима општег незадовољства због немогућности настанка кретања ка жељеним дестинацијама, као и међусобно супростављених мигрантских кријумчарских група, који су укључене и у илегалну трговину наркотицима и оружјем, не може се искључити могућност ескалације међусобних физичких сукоба, у којима се све чешће употребљава ватрено оружје.

Такође, према истом извештају од 2.782 миграната који су у јануару 2024.године налазиле у прихватним центрима и азилима на територији Републике Србије највећи број илегалних миграната долази из Сирије изражено око 51 проценат, Авганистан изражено око 27 процента и Марока са 15 процента. Овај податак наводи да, иако је притисак кроз Балканску мигранску руту претходних година опао, функционална повезаност илегалних миграната са организованим криминалом и тероризмом, оличена у потцејалном инфилтрирању терористичких елемената у мигранске канале, представља један од главних безбедносних ризика националне безбедности. Значајан утицај на поновно активирање Балканске руте могао би да има тренутно сукоби који се воде на простору Блиског истока, па и Европе. Поред наведеног, субјекте угрожавања безбедности представљају тероризам и радикални исламисти који се могу инфилтрирати међу мигрантима. Њихово идентификовање и праћење у садашњим условима је знатно отежано услед илегалних прелазака границе где је тешко уочити услед конфигурације терена, као и непостајања владиних документа које мигранти или бацају приликом преласка границе или користе фалсификована документа.

Због појачаних безбедносних мера од стране српских и граничних органа суседних држава, већи број миграната је привремено задржан у пограничним зонама, првенствено на северу наше земље (Сомбор, Суботица, Кањиђа). Њихово предуго задржавање у пограничним зонама ствара услове за криминалне радње илегалних миграната према становништву, малтретирање становништва али и негативан наратив према имигрантима од стране појединца и десно орјентисаних група. Оваква ситуација може довести до отвореног сукоба становника Републике Србије и илегалних миграната уз употребу и ватреног оружја. Илегалне миграције представљају изазов и претњу по систему националне безбедности са више аспекта и захтевају пре свега континирано праћење ситуације и прилагођавање праксе и политике у вези са илегалним имигрантима.

Такође, захтеваће и у будућност спремост за ангажовање јаких војних и полицијских снага на обезбеђењу сигурног безбедоносног окружења за грађане Републике Србије. Посебан изазов за систем националне безбедности може бити изражен кроз деловање инфилтрираних терориста и радикализованих исламиста.

Масован одлив емиграната из Републике Србије

Миграција у Србију и на простору Западног Балкана су се убрзале као последица економских кретања на које утичу односи и стање у највећим државама и економијама ЕУ. Са повећањем броја емиграната и имиграната у Србији се значајно мења и контингент становништва. Колико су последице емиграције велике, може се разматрати на основу резултата анализе „Трошкова емиграције младих“, из 2019.г и методологија обрачуна годишњих трошкова и бенефита услед емиграције становништва из Србије. (**Анализу је израдио Институт за развој и иновације – Ненад Јевтовић*) Анализа је показала да, изражено у новцу, Србија годишње трпи губитак између 2,5 до 3 милијарди евра, услед емиграције људи у које је улагано кроз њихово образовање, као и услед тога што више не учествује у креирању бруто домаћег производа Србије. Остале земље региона су у сличној ситуацији и дошло се до податка да регион годишње трпи губитак од преко пет милијарди евра само по овом основу.

Поред наведеног, укрштавањем податак из међународних извора подаци показују мало другачију слику и процена је да годишње из Србије емигрира од 15.700 до 49.000 углавном млађих људи. (**Анализу је израдио Институт за развој и иновације – Ненад Јевтовић*) Након пописа становништва који је спровео Републички завод за статистику у току 2022.године представници РЗС-а су изнели процену да годишње из Србије емигрира од 25.000 до 27.000 људи.

Такође, резултати РЗС у вези пројекције становништва Републике Србије 2022-2025. године (**Републички завод за статистику, 18.10.2024*) указују да ће становништво 2025.године у Србији бити око 5,2 милиона становништва или око 1,5 милиона мање у односу на попис становника у 2022.године.

Ови подаци јасно указују и то да уколико настави емиграција младих из Републике Србије и уколико се не буде донела свеукупна стратегија спречавања емиграције из земље војна, економска и свака друга моћ државе неће бити одрживе. Највећи изазов са којима ће се држава, а самим тим и систем националне безбедности, сустрети биће у будућности пад демографског потенцијала и одлазак младих и образованих људи из земље.

ЗАКЉУЧАК

Природне катастрофе, као последица климатских промена, биће све више у будућности изражене. Као појаве које остављају катастрофалне последице по животе људи, материјалне добра и животну средину све више ће захватити интеграцију свих капацитета система националне безбедности ради супростављања природним непогодама и отклањања последица истих. Војска Србија поседује

капацитете за почетно реаговање на кризу које ће бити изазване природним катастрофами пружање прве помоћ цивилним властима у супростављању истих.

Такође, имајући у виду интензитет којим се природне катастрофе испољавају региону и да се припадници Војске Србије необучавају посебно за реаговање на природне катастрофе потребно је изменити доктринарно опредељење да се обука за пружање помоћи услед природних катастрофа и других несрећа изводи у склопу редовне обуке за наменске задатке јединица. Поред тога, јединице Војске Србије у свом наоружању имају респектабилна средства за евакуацију угрожаваног становништва, пријем и дистрибуцију хуманитарне помоћи трагање и спасавања и рашчишћавање снежних наноса и клизишта и слично.

Појава пандемије на глобалном нивоу и њена вероватноћа испољавања, са катастрофалним последицама по систему националне безбедности, захтеваће и те како ангажовање свих капацитета војног здравства и јединица Војске Србије. Највећи изазов свакако је како у тим условима пре свега сачувати људство од заразе и обезбедити довољност снага за пружање помоћи цивилним властима. Изазов систему националне безбедности пре свега представљаће спровођење наређених мера за спречавање ширења заразе и обезбеђења контроле кретања и територије.

Мигрантска кретања представљају безбедносни изазов који се мора решавати интеграцијом више министарства (унутрашњи и спољни послови, одбрана, здравство, брига о младима...). Неопходно је да се у тим условима повећаног прилива илегалних мигранта обезбеди потпуна контрола државне границе и спречи деловање организованих група за кријумчарење људи. Миграција са собом носи и безбедносне ризике од инфилтрације терориста и радикализованих исламиста као и повратника са ратишта на Блиском истоку.

Све већи број младих и образованих људи који емигрирају из Републике Србије у потрази за послом, бољим животом и условима усавршавања. Ова чињеница директно утиче на економски раст, губитак демографског потенцијала и одбране способности државе. Како би се зауставио овај негативни тренд потребно је што пре донети дугорочну стратегију за спречавање одлива младих људи из земље.

Проблем употребе снага Војске Србије и Министарства одбране у супростављању невојним претњама безбедности и пружање помоћи цивилним структурама власти у кризним ситуацијама представља недовољности снага када су по националну безбедност истовремено испоље и војне претње, тј. када се снаге одбране ангажују на примарној мисији.

Да би се овај проблем решио потребно је обезбедити функционисање система цивилне заштите, развити капацитете локалне самоуправе за самостално управљање кризама и одговора на кризе како би снаге одбране што мање употребљавале у супростављању у невојним претњама безбедности по земљи.

Литература

- 1.Баришић, И, Талијан М, Бериша Х., Балкан изазови, ризици и претње, Војно дело бр. 2/2014, Медија центар Одбрана, Београд,
- 2.Бериша Х, Баришић И., Теоријски приступ миграције и мигранске кризе“, 22. Међународни научни скуп: Регионални развој и демографски токови земаља Југоисточне Европе, 23. Јун 2017. Ниш
- 3.Бериша Н, Шлеић Ј Institucionalni odgovor Republike Srbije na migrantsku krizu, XXVII Zbornik radova, Међународни научни скуп Regionalni razvoj i demografski tokovi zemalja Југоисточне Европе, 24. јун 2022. Ниш
- 4.Бериша Х, Бањац Н, Корсев Г., Природне катастрофе изазов функционисања система националне безбедности Републике Србије, Зборник радова, XVI научно-стручна конференција са међународним учешћем“ Еколошко инжињерство-место и улога, стање и будући развој“, 25.04. 2025. Београд
- 5.Доктрина Војске Србије, Београд, 2010
- 6.Закон о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама, Службени гласник РС, број 87/2018
- 7.Међународна организација за миграције-ИОМ, Извештај о миграционој ситуацији за јануар 2024
- 8.Национална стратегија заштите и спасавања у ванредним ситуацијама, Службени гласник РС, бр,86/2011
- 9.Стратегија националне безбедности, Службени гласник РС, 2029 Београд
- 10.Одлука о престанку примене појединих документа јавних полика из броја 109/2021 од 11.2021
- 11.Одлука о привременом ограничавању слободе кретања тражилаца азила, Службени гласник РС, бр 32/
- 12.Одлука Председника Републике Србије о употреби Војске, ВК Прс БРОЈ 3-2 ОД 17. марта 2020
- 13.Одлука о проглашењу ванредног стањаСлужбени гласник РС бр.29/20 од 15.03.2020, донета на основу члана 300 став 5 Устава Републике Србије